I. N. J.

DISPUTATIO JURIDICA,

DE TESTIUM PUGNA,

Quam

AUXILIANTE DIVINO NUMINE

EX DECRETO AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI,

SECUNDUM STATUTA,

PRO LOCO

PROFESSIONIS TERTIÆ ORDINARIÆ,

Publicæ eruditorum disquisitioni subjicit

JOHANNES Stein/

J. U. D.

RESPONDENTE

ANDREA HEDIONE,

Phil. atque LL. Stud.

Ad d. 21. Maji. An. M DC XCIV.

Horis ante & pomeridianis.

REGIOMONTI, TYPIS REUSNERIANIS.

AUGUSTO,

SERENISSIMO atque POTENTISSIMO PRINCIPI & DOMINO,

DOMINO
FRIDERICO
TERTIO,

MARCHIONI BRANDENBURGICO,
SACRI ROM. IMPERII ARCHICAMERARIO
ET PRINCIPI ELECTORI,
PRUSSIÆ, MAGDEBURGI, CLIVIÆ, JULIÆ, MONTIUM, STETINI, POMERANORUM, CASSUBIORUM, VANDALORUM, IN SILESIA, CROSNÆ, SCHWIBUSSIQVE

DUCI,

BURGGRABIO NORIMBERGENSI,
PRINCIPI HALBERSTADII, MINDÆ ET CAMINI,
COMITI AB HOHENZOLLERN, MARCÆ ET RAVENSBERGÆ,
DOMINO RAVENSTEINII, NEC NON TERRARUM LAUENBURGI ET BUTOVII, &c. &c. &c.

PIO, FELICI, INCLYTO

PRINCIPI,

Domino meo Clementissimo,

Hanc de pugna testium Disputationem cum calidissimo felicis semper adversus hostes pugnæ, victoriæ omnigenæque prosperitatis voto

offert & dedicat

JOH. Stein/ D.

J. D. A. M.

TEstibus haud minorem ac instrumentis fidem esse tribuendam constat ex *l. 15. C. de fide instrument.* modò duo vel tres idem asseverent *l. 12. ff. de testib. c. 4. & 23. x. eod.* & in unum conspirent rei finem *l. 16. C. de pœnis. VVes. in commentar. ad digest. de Testib. n. 6.* Si verò testes singulares sunt, quales propriè illi dicuntur, qui in depositione sua contestes non habent, sed qui illa deponunt, quæ ipsi soli sciunt, reliqui ignorant, vel non eôdem modô deponunt, *sicut eosdem describit Farinacius de testib. lib. 3 Tit. 7. Quæst. 64. n. 28.* contrarium statuendum, adeò ut mille minus probent qùam unus, cum alter alterius fidem debilitet. *Carpz. in process. Jur. Tit. 13. Art. 3. n. 45.* Non igitur credendum testibus, quorum unus ferrô alter clavâ homicidium perpetratum, unus Titium alter Mævium obtruncatum esse dicit, diversitas enim in re vel persona maximam inducit singularitatem. *Farinac. de test. cit. loc. n. 11. & 12.* Idem de diversitate in loco vel tempore Judicium ferendum. Modò locus & tempus ad substantiam actus pertineant *Carpz. J Prud. for. part. 1. const. 16. def. 41. n. 1.* Sic in actione injuriarum tempus & locus exprimantur necesse est. Si igitur alter ex testibus injuriam in foro, alter domi, alter die, alter nocte illatam esse asseveret, testimonium rejicitur. *Berlich. part. 1. concl. 36. n. 132. seq.* Si autem hæ circumstantiæ sub-

 stan-

ſtantiam actus non ingrediuntur, teſtes ſingulares conjunguntur, unamque plenam probationem efficiunt. Unde ſi unus teſtis de confeſſione debitoris certô locô vel tempore, alius de confeſſione alio loco vel tempore facta deponat, hæ binæ extrajudiciales confeſſiones & ſemiplenæ probationes ad unam plenam faciendam combinantur. Ratio eſt, quia hæ teſtium depoſitiones ad unum eundemque finem ſcilicet ad probandam debitoris confesſionem tendunt. Quotiescunque autem teſtes ad eundem finem conſpirant plenè probant *l. 16. C. de pœnis. Gail. lib. 2. obſ. 66. n. 11 & 12. Rauchbar. part. 2. qu. 5. n. 5. Farinac. lib. 3. t. 7. qu. 64. n. 146. ſeq. Berlich. cit. loc. n. 129. ſeq.* Sola enim teſtium diverſitas circa negotii ſubſtantialia fidem eorum tollit, *Farinac. lib. 3. t. 7. qu. 65. n. 16. ſeqq.* Nec teſtium diverſitas nocet, ſi quid in genere probandum. Hinc Jurisdictio in genere ſatis probata eſſe cenſetur, ſi unus de meri alter de mixti imperii actu deponat, modò de certa Jurisdictionis ſpecie non contendatur: ad merum enim imperium probandum hæc teſtium depoſitio non ſufficit, cum ſingularitatem ſapiat. Ita *cap. 9. x. de probat.* explicandum. *Gail. cit. loc. n. 12. Carpzov. d. defin. 41. n. 2. ſeqq. Farinac. lib. 3. t. 7. qu. 64. n. 189. Brunn. in commentar. ad Pand. ad l. 21. de teſt. n. 8. ſeq. Maſcard. de probat. vol. 2. concl. 749. num. 23. Mynſinger. centur. 3. obſ. 76. Modeſt. Piſtor. p. 1. qu. 50. in fin. Carpz. l. 3. tit. 7. reſp. 66. n. 14. & 15.* Ubi inter ſingularitatem obſtativam vel diverſificativam

&

& adminiculativam distinguit, & illam non hanc testium fidem evertere adstruit *Carpzov. cit. loc. n. 9.* Si testium contrarietas non est evidens, judicis prudentis est, ut dicta illorum examinet, eaque conciliare studeat. *cap. 16. x. de testib.* partim quia in dubio benigniorem interpretationem sequi oportet, verbaque ita explicanda sunt, ut actus valeat potius quàm pereat, *cap. 25. vers. profectò sic intelligenda sunt illa verba x. de verb. signif. cap. 6. ibi: unde tamen intelligatur eô modô, quò magis posset valere x. de fide instrument.* partim ne testes producens probatione, cujus magnus favor est, destituatur. *l. 22. ff. de testib.* partim ne testes perjurii reatu notentur *d. cap. 16. x de testib.* Itaque si testes de diverso tempore deposuerunt, puta unus de sex alter de septem annis, non sunt discordes habendi, quia ille testis, qui dixit de sex annis, non negavit de septem, & saltem conveniunt in minori tempore, *l. 27. §. 3. ff. de recept. qui arbitr. receper. Farinac. lib. 3. t. 7. qu. 65. n. 73. seqq. & n. 251. Carpzov. JPrud. for. part. 1. const. 16. def. 42. & in processf. jur. tit. 13. a. 3. n. 48. seqq. & lib. 3. tit. 9. resp. 95. n. 1. seqq.* Si autem testes ita sibi contradicunt, ut ad concordiam redigi nequeant, quorumnam dictis major fides habenda sit, quæri solet? Cui ut satisfiat quæstioni, partim ad testium qualitatem, partim ad numerum, partim ad dicta illorum respiciendum. Quoad qualitatem observanda est

Prima thesis: in testium conflictu di-

gnioribus plus fidei tribuendum, quam humilioribus.

Probatur *l.3.pr.l. 21. §. 2. & 3. ff. de testib. Nov. 90. cap.1. cap. 32. ibi: ad multitudinem tantum respicere non oportet sed ad testium qualitatem. x. de testib. l. fin. ff. de fid. instrum. Struv. Exercit. 28. th. 49. Busius ad l. 21. ff. de testib. n. 1. Carpzov. Iurisp. for. part. 1. constit. 16. def. 43. n. 4.* Ratio consistit in præsumptione, quam jura de honoratorum fide habent: Hinc magis Nobili quam rustico, magis Doctori quàm non Doctori creditur. *Farinac. l. 3. t. 7. qu. 65. n. 115. & 118.* Sic & Clerici præ laicis fidem merentur *arg. can. Monachus 9. distinct. 77. Felin. ad cap. 32. x. de test. n. 1.* Idque non solùm procedit, si honestiores reliquis sunt numero pares, sed etiam si pauciores, quia non tam multitudo consideranda, quam fides & auctoritas testium. *l. 21. in fin. de testib. cap. 32. x. d. t. Carpz. cit. loc. n. 5. & 6. Brunnem. ad l. 21. ff. de testib. n. 7.* Sic pauci nobiles multis rusticis præferuntur. *arg. l. 3. pr. ff. de testib. & glossa ad can. monachus 9. distinct. 77.* dicit, quod tantum valeat testimonium quatuor clericorum, quantum sex laicorum. *Felin. ad cap. in nostra 32. n. 1. & 11.* Modò (1) dignitas præfulgeat notabilis, non enim quævis parva testium dignitas prævalet. (2) humiliores modicô numerô digniores excedant; secus si magnus testium humiliorum numerus digniorum seriem superat. *Farinac. l. 3. tit. 7. quæst. 65. n. 121. 122. & 123. Brunnem. ad l. 21. ff. de testib. n. 7.* Numerus enim quandoque

defe-

defectum qualitatis supplet. *Farinac. cit. loc. n. 125. in fin.* (3.) Si vitæ honestas dignitati non respondet, contrà inferioris conditionis testes bonis moribus imbuti, hi illis præferuntur. *Farinac. cit. loc. n. 126.* (4) Tunc quoque humilioribus debetur prærogativa, si illorum dicta in favorem rei inclinant, digniorum verò attestata eundem gravant. *Farinac. all. loc. n. 126.* Ex hac thesi fluit

Secunda: Masculis major quam fœminis fides habetur.

ANtequam hujus regulæ explicationem aggrediamur, observandum est, quod mulier Jure Civili in omnibus causis tam civilibus quam criminalibus ut idonea testis producatur. *L. 18. ff. de testib. l. 20. §. 6. ff. Qui testam. fac. poss. arg. l. 3. §. 5. ff. de testib.* in qua mulier palam corporis quæstum faciens à testimonio repellitur. Inde colligitur, quod si honestæ vitæ & integræ existimationis sit, testificari possit. *Felin. ad cap. quoniam. 3. x. de testib. Hartmannus Hartmanni lib. 2. tit. 15. observ. 4. n. 1.* Excipiuntur tamen testamenta, à quibus fœmina ob solennitatem arcetur *d. l. 20. §. 6. ff. Qui testam. fac. poss. §. 6 I. de testam. ordin.* A codicillis fœmina non removetur. *arg. d. l. 20. §. 6. ff. Qui testam. fac. poss.* nec à testamento Parentum inter liberos. *Jus Prut. lib. 1. tit. 35. art. 8. §* 16. nec si ad pias causas factum, vel militare fuerit. His enim testamenti generibus solennitates Juris Civilis remissæ. Idem de

alia ultima voluntate minus solenni ut donatione mortis causa judicium ferendum. *Farinac. de testib. lib. 2. tit. 6. qu. 59. n. 55. seqq. Felin. ad dict. cap. Quoniam. 3. n. 2. & 3. Hartm. Hartmann. lib. 2. tit. 15. obs. 5.* Excipiuntur porrò causæ feudales *2. F. 32. ibi: præter fœminas.* in quibus fœminæ testificari nequeunt, partim quia in illis testes non nudæ probationis sed & solennitatis causa interveniunt. *2. F. 32. pr. ibi: sine hac solennitate*, partim quia feuda intuitu militiæ, cujus mulier nullam habet communionem, dantur, partim quia investituræ in cœtu virorum celebrari solent, cui mulierem interesse sexus pudori non convenit. *L. 1. §. 5. ff. de Postuland. Ludvv. in Synops. feud. cap. 8. pag. 142.* Jure Canonico mulierem in causis Civilibus ut testem admitti concedunt Canonistæ, quorum magnam enumerat seriem *Farinac. lib. 2. tit. 6. qu. 59. n. 32.* ast in Criminalibus communiter negant per *cap. 10. ibi: Si vir non fœmina. x. de Verb. signif. can. 17. caus. 33. qu. 5. Felin. ad cap. quoniam. 3. x. de Testib. n. 1. Farinac. lib. 2. tit. 6. qu. 59. n. 1. ibique alleg. Hartm. Hartmann. lib. 2. tit. 15. obs. 4. n. 2.* Verùm quod Jure Canonico quoque in causis criminalibus fœmina ad dicendum testimonium admittatur, satis docent *can. 2. caus. 15. qu. 3. cap. 3. & 33. x. de testib.* Qui textus non nisi per interpretationem violentam à Canonistis ad istum detorquentur casum, si in causa criminali civiliter agitur. *vid. Felin. cit. loc. Farinac. d. qu. 59. n. 5.* Non enim negari potest, quod *cap. 3. x. de testib.* de facinoribus Presbyteri probandis in genere

nere loquatur. Citatus autem *can.2. cauſ.15. qu.3.* tam univerſalis eſt, ut *Felinus all. loc. n.1. in fin.* ceteroqui contrarius fateatur, per d. canonem *Legem* 18. *ff. de teſtibus* eſſe canonizatam, cum de verbo ad verbum in *all. can.* ſit translata. Ad *can. 17. cauſ. 33. qu. 5. & cap. 10. x. de Verb. ſign.* reſponderi poteſt, quod mulier non ſimpliciter teſtis eſſe prohibeatur, ſed ſolùm pro teſte non omni exceptione majori habeatur. *Berger. ad compend. Lauterb. de teſtib. qu.2. Zoeſ. in commentar. ad Pand. de teſtib. n.5. Jure Prut.* mulier in delictis non niſi in ſubſidium teſtimonium perhibere poteſt. *lib.1. tit. 35. art. 8.* §. 16. De illis igitur caſibus, quibus fœmina teſtis eſſe poteſt, theſis intelligenda, quod ſi inter illam & maſculum pugna exiſtat, teſtimonium maſculi præferatur. *L. fin. ff. de fide inſtrum.* quod ob dignitatem ſexus virilis receptum. *L. 1. pr. ff. de Senator. l. 9. ff. de ſtatu homin. Bald. ad l. fin. ff. de fide inſtrum. Gothofr. ad d. l. fin. lit. C. Abb. in cap. forus* 10. *x. de V. S. Felin. in cap. Quoniam. 3. x. de teſtib. Brunnem. ad l. 2. & 3. ff. de teſtib. n. 2. Carpzov. lib. 3. tit. 9. reſp. 95. n. 4.* ſupponenda tamen eſt paritas in teſtium numero & perſonarum qualitate; ſi enim mulieres maſculos numerô vincunt, vel ſi mulieres integræ ſunt exiſtimationis, maſculorum autem fides per vitam diſſolutam ſuſpecta reddita, mulieribus potius credendum. *Farinac. lib. 2. tit. 6. qu. 59. n. 49. & 51. & lib. 3. tit. 7. qu. 65. n. 182.* Limitanda quoque eſt theſis, ſi fœminæ deponunt pro reo, maſculi pro actore, illæ pro innocentia,

tia, hi pro reatu, fœminarum dicta favore innocentiæ præferuntur. *Farinac. d. qu. 59. n. 53. & d. qu. 65. n. 181.*

Tertia: Seniores præferuntur Junioribus.

Arg. *l. 16. ibi: vel ætate. ff. de accusat. Carpz. part. 1. const. 16. def. 42. n. 4. Felin. ad cap. In nostra 32. n. 11.* quod ita ob auctoritatem & constantiam senum receptum, quippe qui Judicii firmitate juvenes antecellere censentur. Limitat regulam *Farinacius lib. 3. tit. 7. qu. 65. n. 176.* eamque non procedere dicit, si testes juniores dignitate senes præcedunt.

Quarta: Ad ditiorum magis quàm egenorum testimonium respiciendum.

L. *3. pr. ibi: an locuples vel egens ff. de testib. Nov. 90. c. 1. ibi: aut divitiarum. can. 3. §. testium fides. caus. 4. qu. 3.* Haud quidem pauperes à testimonio penitus repelluntur, *cap. 8. x. de testib. Jus Prut. lib. 1. tit. 35. art. 8. §. 17.* quia paupertas non est ex genere malorum, nec ulla animadversione digna existimatur, neque testimonii fides ex divitiis sed ex vitæ integritate morumque honestate pendet. *arg. l. 21. §. 5. ff. de tutor. & curat. dat.* Cum tamen leges pauperem lucri aviditate capi & facilè ad perjurium sollicitari præsumant. *L. 3. pr. ibi: Ut lucri causa quid facilè admittat.*

mittat. ff. de testib. & frequentius accidat, ut pauperes quam divites corrumpantur, idcircò in testium conflictu divitibus magis quam egenis creditur. *Alber. in l. 3. ff. de testib. num. 5. Farinac. lib. 2. tit. 6. qu. 57. num. 35.* Nisi egenus sit honestæ & inculpatæ vitæ, tunc enim ejusdem fides per paupertatem non diminuitur. *L. 3. pr. ibi: nam si careat suspicione testimonium, vel propter personam, à qua fertur, quod honesta sit, vel propter causam, quod neque lucri causa sit, admittendus est ff. de testib.* Idoneitas namque testis non ex facultatibus sed ex fide æstimatur. *Farinac. cit. loc. n. 75. seqq.* adeò ut si pauper virtuosus cum divite vitioso concurrat, illi magis quam huic fides sit habenda. *Farinac. all. loc. n. 43.* Quis autem pro paupere sit reputandus, inter Doctores non convenit? *Gothofred. ad l. 3. pr. ff. de testib. lit. l.* illum pauperem dici opinatur, qui minus quàm quinquaginta aureos habet per *L. 10. ff. de accusat.* Quamvis autem hæc opinio eatenus vera sit, quatenus is, qui quinquaginta aureis destituitur, ab accusatione repellitur, qui casus est *all. leg. 10.* Attamen quis extra illum casum pro paupere sit habendus, Judicis arbitrio committendum, cum nuspiam in jure determinatum sit. *arg. l. 1. in fin. ff. de jur. deliber.* Judicis enim est, ut in æstimanda paupertate personarum qualitatem attendat. Si enim nobilis non plus habeat, quàm dives rusticus, pauper adhuc judicandus est: & contrà si rusticus tantum possideat, quantum nobilis pauper, nonnunquàm dives censendus

 est,

est, cum conditio rustici non tantas, quantas in nobili, requirat facultates. *Farinac. lib. 2. tit. 6. qu. 57. n. 93. & 94.* Hancque sententiam confirmat *Jus Prut. lib. 1. tit. 35. art. 8. §. 17.*

Quinta: Si testes ejusdem sunt existimationis & fidei, plures vincunt pauciores.

C*Ap. 32. vers. mandamus. x. de testib. arg. cap. 57. ibi: ubi major numerus est, zelus major praesumatur. x. de electione.* Ratio est in *cap. 9. x. de probat.* quod testibus numerô pluribus lux veritatis potius adsistat, & in *cap. 21. x. de offic. & potestate jud. deleg.* quod integrum sit judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. *Carpzov. in process. jur. tit. 13. art. 3. n. 71. seqq. & in Jurispr. forens. part. 1. constit. 16. def. 45. & in responsis lib. 3. tit. 9. resp. 95. n. 5. & 13. Bus. ad l. 21. ff. de testib. n. 2. WVesenb. in commentar. ad Pand. n. 6. Mynsinger. centur. 4. obs. 38. Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 65. n. 107.* ubi *num. 108. & seqq.* varias hujus regulae limitationes subjungit. Interdum evenit, ut testes numerô pares sibi contradicant, ubi sequentes theses observandae sunt.

Sexta: Si probationes ab utraq; parte aequales, reus est absolvendus.

Favo-

FAvorabiliores enim ſunt partes rei quàm actoris. *L.125.ff. de R.I.* & faciliorem oportet eſſe judicem ad abſolvendum quàm ad condemnandum. *cap. 3.x. de probat. cap.6. in fin. x. de fide inſtrument. l.47.ff. de obl. & act. VVeſenb. in comment. ad Pand. de teſtib. n.6. Carpzov. in JPrud. for. part.1. conſtit.16. def.46. & in reſponſ. lib.3. tit.9. reſponſ.95. n.9. ſeq. & in proceſſ. jur. tit.13. art.3. n.75. ſeq. Gail. de pignorat. obſ.22. n.11. Brunnem. ad l.21. de teſtib. n.12.* Quod ipſum cum in civilibus procedat, multò magis in criminalibus obtinere debet, quippe in quibus probationes luce clariores requiruntur. *l. fin. C. de probat.* quæ tamen per teſtium pugnam valdè obſcurantur. Hoc igitur caſu potius pro innocentia quam reatu deponentibus credendum. *Farinac. lib.3. tit.7. qu.65. n.153.* ubi allegat *Roland. & Maſcardum* dicentes: magis credendum eſſe teſtibus homicidium caſu quàm dolo commiſſum asſerentibus. Fallit theſis, ſi actoris cauſa ex ratione ſpeciali favorabilior eſt, veluti ſi agitur de matrimonio, dote, libertate, teſtamento, ſi cauſæ viduarum, pupillorum, pauperum, aliarumque miſerabilium perſonarum ventilantur, tunc non prævalet favor rei, ſed pro actore pronunciandum. *L.24. pr. & §.1. ff. de manumiſſ. l.38. pr. ff. de re judicat. l.1. ff. ſolut. matrim. arg. l. un. C. Quando Imperat. inter pupillos vel viduas. Felin. ad cap.32. x. de teſtib. n.2. Carpzov. in Jurispr. for. part.1. conſtit.16. def.46. n.5. ſeq. & in proceſſ. Jur. tit.13. a.3. n.77. ſeq. Farinac. lib.3. tit.7. qu.65. n.162. & 188.*

 Septi-

Septima: Testes verisimilia deponentes præferuntur minus verisimilia dicentibus.

L. 21. §. 3. *ibi: quod naturæ negotii convenit, confirmabitq; judex motum animi sui ex argumentis & testimoniis, & quæ rei aptiora & vero proximiora esse compererit. ff. de testib. Felin. ad cap. 32. x. de testib. num. 3. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1364. n. 8. Carpzov. in Jurispr. for. part. 1. constit. 16. def. 44. n. 2. seqq. & in process. Jur. tit. 13. art. 3. n. 62. seqq. Brunnem. ad l. 2. & 3. ff. de testib. n. 11. & ad l. 21. ff. d. t. n. 6.* Dicuntur testes verisimiliora deponere, si illa, quæ asserunt, ipsi negotio, de quo agitur, sunt convenientiora, vel vero propiora accedente præsertim probabili aliqua præsumptione. *Carpzov. in Jurispr. forens. cit. def. 44. num. 3. Brunn. ad d. l. 21. de testib. n. 6.* Sic veriora censentur, quæ sunt contra testium commoda, quia nemo facile suum jactare præsumitur. *L. 25. pr. ff. de probat.* nec pejerasse quisquam censetur, qui nullum ex testatione sua sentit emolumentum. *arg. l. ult. C. Ad L. Jul. repetund. Carpzov. in process. jur. tit. 13. a. 3. n. 65.* In dubio itaque magis credendum est testibus adversus propria commoda testificantibus. *Carpzov. in Jurispr. for. d. def. 44. n. 6. 7. 8.* Sic etiam prærogativa relinquenda est testibus, illa quæ juri communi consonant, deponentibus, præ illis, qui contra jus commune testimonium

nium perhibent. *Felin. ad cap. 32. x. de testib. n. 3.* v. g. si quidam testes de bona hominis fama, alii de infamia deponunt, illis potius credendum, cum jura unumquemlibet virum bonum esse nec turpitudine vitæ maculatum præsumant. *Felin. cit. l. n. 12.* sic & testibus pro libertate fundi loquentibus major fides habenda, quam eundem servire sustinentibus, cum jura quemvis fundum liberum esse præsumant. *Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 65. n. 140. & 150.* Thesis procedit quoque in casu, quo testes verisimiliora deponentes numerô minores sunt. *L. 21. §. 3. ibi: licet impari numero & ibi: non enim ad multitudinem respici oportet. ff. de testib.* modò verisimilitudo non sit longè petita, sed negotii, de quo agitur, indoli proximè conveniens, tantaque, ut judex facilè arbitrari possit, pauciores pluribus proferendos esse. *Farinac. cit. loc. n. 130. seqq.* Quod & tunc locum habet, si verisimiliora deponentes à reliquis dignitate superantur, verisimilitudo tamen proxima & immediata prævalet. *Farinac. loc. cit. n. 135. seqq.* In criminalibus dicta regula limitationem patitur, in quibus testes verisimilia deponentes quidem indicium ad inquirendum præbent, si tamen inquisitus producat testes pro innocentia, etiam minus verisimilia proferentes, pœna dictari nequit *Farinac. cit. loc. num. 143.* Si testis impossibilia garrit, eaque se vidisse refert, quæ videre per rerum naturam non potuit, non solùm nullam meretur fi-

 dem,

dem, sed & ut falsi reus argui potest. *Farinac. all. loc. n. 144. & 148.*

Octava: Testibus de negotio ejusq; circumstantiis perfectam cognitionem habentibus major fides tribuenda, quàm aliis plena rei cognitione destitutis.

ITa *Carpzov. lib. 3. tit. 9. resp. 95. num. 4. Felin. ad cap. 32. x. de testib. num. 10. in fin. Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 65. num. 165.* Ratio ex antecedenti regula patet, quia totius facti & circumstantiarum gnarus verisimiliora proferre potest. Sic & testi de arte sua, cujus peritus est, deponenti potior fides habenda, quàm imperito de eadem verba facienti. *Farinac. cit. loc. n. 187.* Sic Judici de actu ex officio gesto, mercatori de commerciis, artifici de artificio, rustico de agricultura loquenti, magis quam illarum rerum ignaro credendum. Ad hanc regulam etiam pertinet, quod *Carpzovius tit. 13. a. 3. n. 64.* monet, quod testibus in specie potius quam in genere deponentibus sit credendum. Illi enim de negotio magis informati esse censentur. Quod comprobat *Farinac. all. loc. numer. 170.*

No-

Nona: Testibus rationem sui asserti reddentibus major habenda est fides, quàm causam non adjicientibus.

TEstes nonnunquàm sui dicti rationem reddere coguntur, aliàs non ut homines sed pecora testari dicuntur. *Baldus in l. edita. 3. C. de edend.* illaque quæ proferunt, ipso jure nulla dicuntur. *L. 4. C. de testib.* & justam contra dicta ipsorum adversario exceptionem præbent. *Jus Prut. lib. 1. tit. 35. art. 14. § 6.* Quod ipsum tamen non est perpetuum sed sub distinctione intelligendum. Si testis deponit de illis, quæ juris sunt & magis intellectu percipiuntur quàm sensu externo, necesse est ut causam sui asserti addat, etiamsi de illa non est interrogatus. *Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 70. num. 6. Felin. ad cap. 37. x. de testib. n. 3.* Sic testi super dominio interrogato & respondenti, Titium esse fundi dominum, non est credendum, talis enim cognitio non tam cadit in sensum quàm in intellectum. Unde titulum emptionis vel donationis aliumve, ex quo dominium ad Titium transiit, allegare tenetur. *VVissenbach. ad l. 4. C. de testib.* Ita & testis de Jurisdictione vel jure decimandi testimonium perhibens, causam scientiæ etiam non interrogatus adjicere tenetur. *Farinac. cit. loc. n. 71.* Sic testis super præscriptionis probatione productus si dixerit, quod Titius fun-

fundum Sempronianum præscripserit, producentem non juvat, nisi addat, quod viderit illum tanto tempore possedisse, quantô inducitur præscriptio. Si enim de objecto, quod intelligibile magis quam sensibile est, interrogatus, si causam facti adjiciat, ex qua scientia colligatur, rationem sufficientem exprimere censetur; format enim ex causis in sensum incurrentibus conclusionem juris. *Felin. ad d. cap. cum causam 37. x. de testib.* Si autem testis deponit de illis quæ facti sunt, & quæ sensu corporeo immediatè percipiuntur, non tenetur dicti sui rationem reddere. *Farinac. cit. loc. n. 93.* Nisi de causa à Judice interrogatus fuerit *cap. 37. x. de testib. ibique Felin. num. 3.* Si testi de homicidio interrogato, & respondenti: Titium percussisse Sejum, fides est habenda, licet rationem sui asserti non adjiciat. *Farinac. all. loc. num. 106* De causa verò quæsitus si respondeat, quod viderit strictum ensem confodique Sejum, sufficientem rationem suppeditasse censetur. Idem est, si de injuria verbali alteri illata interrogatus dicat, se audivisse verba contumeliosa in Sejum effusa. Ratio enim illius testimonii tota in visu vel auditu & ita in sensu corporeo consistit. *VVissenbach. ad l. 4. C. de testib. Hahn. ad VVes. de testib. num. 6. verb. Idoneam reddant testimonii & scientiæ suæ causam.* Si autem ratio scientiæ non congruit dicto, vel idipsum quod testis dicit, ex ratione non concluditur, vel ratio eadem est

cum

cum testis dicto, v. g. scio, quia scio, vel scio quoniam ita est, vel quoniam nullus dubitat, vel quia sic omnes recensent, pro congrua & apta ratione haberi nequit, quia in ratione plus quàm in dicto esse, nec vaga, dubia vel incerta, sed vel necessario vel probabiliter concludens esse debet. Sic pro congrua reputatur ratione, si quis dixerit, scio solutionem esse factam, quia præsens fui. Nam ex præsentia præsumitur intelligentia. *Klock. tom. 1. consil. 29. n. 314. Habn. ad WVes. cit. loc. Farinac. lib. 3 tit. 7. qu. 70. n. 144. seqq.* Quamvis autem in illis casibus, qui facti sunt, & sensu externo percipiuntur, testis non nisi interrogatus rationem reddere teneatur, si tamen ultro & non quæsitus eam suppeditet, major ipsi quàm testi rationem non adjicienti fides est tribuenda. *Farinac. cit. loc. n. 19. Bald. in L. Presbyteri 8. C. de episc. & cler. n. 14. Felin. ad c. 32. x. de testib. n. 10.* Dicta enim cum ratione veriora esse videntur. *Carpz. in Jurisprud. for. part. 1. constit. 16. def. 44. n. 5.*

Decima: Testes oculati auritis, qui ab aliis se audivisse dicunt, fidem præripiunt.

TEstes de auditu alieno deponentes regulariter nullam merentur fidem *cap. 33. ibi: nihil esse contra Lucanum electum sufficienter ostensum nisi de auditu tantùm & fama x. de testib. cap. 47. ibi: ne super hoc recipiantur*

tur

tur de cetero testes de auditu. x. eod. ibiq. Hostiens. & adversus dicta illorum excipi potest *Jus Prut. lib. 1. tit. 33. a. 14. §. 7.* Ratio est, quia quilibet de proprio sensu deponere debet, quod in præsentia sua gestum vel dictū. *L. 18. ibi: sub præsentia sua C. de testib. can. 15. caus. 3. qu. 9. Hartmannus Hartmanni lib. 2. tit. 15. obs. 3. n. 4. Carpz. in proc. jur. tit. 13. art. 3. n. 53. seqq. Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 69. n. 2. seqq.* Hanc assertionem adeò veram esse dicit *Farinac. all. loc. n. 20.* ut nequidem testimonium de auditu alieno tunc valeat, si testis dicat, se audivisse à viro magnæ auctoritatis, cum fundet rationem suam in auctoritate aliena. Quin ne quidem in causâ ceteroqui favorabili v. g. pia causa hoc Testimonium valere, docet idem *Farinac. all. loc. n. 21.* neq; tunc si fama concurrat ob *cap. 33. ibi: nisi de auditu tantùm & fama x. de testibus. Farinac. cit. loc. n. 22.* Quamvis enim hoc casu ex testimonio de auditu alieno præsumptio aliqualis oriatur, illa tamen non est tanta, ut onus probandi in adversarium transferat. *Farinac. all. loc. n. 34. seqq.* quod multò magis in criminalibus, in quibus luce clariores probationes exiguntur, obtinet, in quibus testes de auditu alieno non solùm non probant, sed nec indicium ad torturam faciunt. *Farinac. cit. loc. n. 9. & 14.* Admittuntur tamen nonnunquam testes de auditu in causis difficillimæ probationis, ut in factis antiquis, de quorū memoria non facilè constat. *L. 28. ff. de probat. ibiq. Gothofr. lit. O. L. 2. §. 8. ff. de aqua & aq. pl. arc. Felin. ad c. 33.*

x. de

x. de testib. n. 2. in fin. & ad cap. 47. num. 1. Hartmannus Hartmanni lib. 2. t. 15. obs. 3. n. 11. & 12. In hisce testes non de sua tantùm memoria deponunt, sed audiendi sunt asserentes, se à majoribus audivisse ita factum esse, & hujus rei publicam esse famam & opinionem eorum, qui cognitionem de re habent. *Carpz. in proc. jur. tit. 13. a. 3. n. 60. & 61. vid. Hostiens. ad cap. 47. x. de testib. n. 2.* Consanguinitas quoq; & affinitas nec non filiatio per testes de auditu probari possunt *cap. 47. x. de testib.* cum difficulter probentur. *L. 83. ibi: non sub ea conditione institutum videri, quæ in potestate ejus est. ff. de condit. & demonstr.* Ut tamen testibus de auditu hisce casibus credatur, necesse est, ut (1) sint plures, qui ita deponunt. *cap. 47. ibi: nec tamen, si unus à pluribus x. de testibus.* (2) Illi quoque à quibus testes audiverunt, sint plures. *d. cap. 47. ibi: ab antiquioribus quidem suis non utiq; ab uno, cum non sufficeret ille si viveret, sed duobus ad minus.* (3) ut testes sint personæ graves, fide dignæ & omni exceptione majores. *d. cap. 47. ibi: Nisi fortè personæ graves extiterint, quibus fides meritò sit habenda.* (4) illi quoque, à quibus testes se audivisse dicunt, sint fide digni & omni exceptione majores *d. cap. 47.* ubi adjicitur ratio, quod absurdum sit, illos admitti, quorum repellerentur auctores: non enim plus copiæ credendum quàm originali. (5) testes ante litem motam se audivisse asserant *d. cap. 47. ibi: & ante litem motam testificata didicerint.* secus si ex lite instituta de-

mum cognitio orta. (6) Ipsi etiam se illud quod audiverunt, credere dicant. *d. cap. 47. 101: & credere ita esse. x. de testib. vid. Farinac. lib. 3 tit. 7. qu. 69. n. 75 seqq.* Quamvis autem in quibusdam casibus de auditu alieno deponentibus credatur, si tamen testes oculati, i. e. tales qui contrarium se vidisse asseverant, producantur, his utpote de sensu proprio testimonium perhibentibus plus fidei tribuendum. *Struv. Exercit. 28. th. 49.* Testibus quoque deponentibus de actu, contractu, vel facto, cui ipsi interfuerunt, vel quod ipsi ab agentibus, contrahentibus vel delinquentibus audiverunt, quin plena fides sit habenda, non est dubitandum, cum non de auditu alieno sed proprio testificentur, & cognitionem, quam de re se habere asserunt, non ex relatione alterius sed proprio sensu perceperint. *Felin. ad cap. 33. x. de testib. n. 2. Farinac. lib. 3. tit. 7. qu. 69. n. 148.*

Undecima: Affirmantibus magis quàm negantibus credendum.

B*Erlich. part. 4. concl. 14. n. 26. Brunnem. ad l. 2. & 3. ff. de testib. n. 12. VVes. in comment. ad Pandect. de testib. n. 6.* Quod ampliant *Berlich. all. loc. & Farinac. lib. 3 tit. 7. qu. 65. n. 201.* ut procedat thesis, licet testes negantes sint numero plures. Certius enim quid novit, qui id, quod agitur, affirmat, quam qui negat, cum ens melius inprimatur quam non ens. *Felin. ad cap. 32. x. de*

testib.

testib. n.8. Quin probatio factum negantis per rerum naturam nulla dicitur. *L.23. C.de probat. l.10. C.de non numerat. pecun. cap.5. vers. porrò, x. de renunciat. can.2. caus. 6. qu.5.* Quod tamen tantùm procedit in negativa vaga, quæ cum non cadat in sensus, meritò sui natura improbabilis dicitur. Secus dicendum (1) si coarctata locô & tempore. *L.14. in fin. C. de contrah. & committ. stipul. Felin. cit. loc. n.7. Farinac. all. loc. n.222. seqq.* Sic testi neganti Titium primo Kal. Januar. Regiomonti fuisse credendum, si eodem tempore ipsum Hamburgi fuisse testificetur. *vid. §.11. in fin. l. de Inutil. stipul.* cum idem corpus in diversis locis eôdem tempore esse nequeat. (2) Fallit thesis, si negativa æquè in sensus incurrit sicut affirmativa, v.g. si testis frumentum non esse vitiosum dicat. *L.1. C. de Canone frumentar. urbis Romæ.* vel si quis neget Titium esse mortuum, vel furiosum vel ægrotum. *Felin. ad cap.32. x. de testib. num. 6.* (3) Si negativa cum affirmativa conjuncta. Ut si testis deponat, Sejum non possedisse fundum Thusculanum, cum Titius possederit. Nam duo in solidum eandem rem possidere nequeunt. *L.5. §. ult. ff. Commodat. Felin. cit. loc. num. 8.* (4) Testibus artis peritis, magis creditur negantibus, quam imperitis affirmantibus. *Farinac. all. loc. num 240.* (5) In causis criminalibus testibus delictum negantibus & pro rei defensione verba facientibus plus fidei tribuitur, quàm pro accusato-

re

re affirmantibus. Quod favore innocentiæ ita receptum. *Berlich. part.4. concl.14. num.26. & 27. Farinac. lib.3. tit.7. quæst. 65. num. 154. & 234.* (6) Si pro negantibus juris præsumptio militat. Ut si quis servum vel hominem proprium esse, aut fundum vicino fundo servire negat. *Farinac. all. loc. num.238.*

Duodecima: Si omnia paria esse videntur, ita ut neque testium qualitas, neque numerus, neque verisimilitudo depositionis, neque favor rei &c. præponderare videantur, Judicis prudentis arbitrio committitur, quibusnam testibus magis adstipuletur.

L. 3. §.1. *ibi: tu magis scire potes, quanta fides habenda sit testibus. ff. de testibus. Bus. ad l.16. ff. de testib. n.5.* modò in sententia Judex causam exprimat, ob quam unius partis magis quàm alterius testibus adhæreat. *Farinac. lib.3. tit.7. qu.65.* quod procedit, si pro actore pronunciat. Si enim reum absolvit, expressione causæ non est opus, cum in paritate probationis Judex pronior ad absolvendum quàm condemnandum esse debeat. *Felin. ad cap. 32. x. de testib. num. 2.*

(o)

